

BİR TAHLİL DENEMESİ; Sühâ ve Pervin

Ramazan KORKMAZ*

Tanzimat Fermanı ile, 3 Kasım 1839 tarihinden itibaren kapılarını mücadele halinde olduğu Garp dünyasına açan Osmanlı toplumu, alaturka-alafranga kavgası olarak da bilinen ve münâkaşaları günümüze kadar uzanan bir ikiliği yaşamaya başlar.

İnsanımızı hayatın her safhasında çepeçevre kuşatan bu ikilik dramı, kendisini en fazla san'at ve edebiyat faaliyetlerinde gösterir. Zirâ bu dönemde san'at ve edebiyat kavramları, daha ziyâde geçiş dönemi'ne ait birtakım sosyal ve siyasal fikirlerin, topluma ulaştırılıp yerleştirilmesi için bir vâsıta olarak telâkkî edilmektedir.

Bu yüzden Batılı tarzda ilk edebî ürünlerin verilmeye başlandığı 1855'li yıllardan 1896 yılına kadar 40 yılı aşkın bir süre, gerçek mânâda Avrupâî karakteri hâiz bir Türk edebiyatından söz etmek mümkün değildir. Bu süre içerisinde zaman zaman seviyeli eserlere rastlanmakla beraber, genel bir değerlendirme yapabileceğimiz vuzuhluğa ancak Servet-i Fünûn döneminde kavuşuruz. Bu dönem bazı edebî meselelerin halledildiği ve Batılı eserler ölçüsünde olgun bir san'at anlayışının teşekkül ettiği bir devredir.

Tevfik Fikret'in Sühâ ve Pervin adlı şiiri böyle bir dönemin ürünüdür. Estetik zevk anlayışı, anlatma biçimi, duyuş tarzı ve imaj dünyası bakımından Şark ve Garp dünyalarına mahsus semboller, sistemler ve değerler manzumesinin bir terkibi durumundadır.

Yukarıda ifâdesine çalıştığımız bilgiler, şiirin çözümlenmesine yarayacak "yardımcı" veya "aracı" fonksiyon görevine hâvi unsurlardır. Bunlara şâirin hayatını, yettiği edebî muhiti, tesiri altında kaldığı yerli ve yabancı edipleri ... vb. ilâve edebiliriz.

Ancak biz bu çalışmamızda, metni, "kendi içinde tutarlı bir sistem hüviyetinde" ¹ addetmek ve onun çözümlenmesine bu yapıda merkezî fonksiyonla yüklü "çekirdek unsurlar" ² dan hareketle ulaşmak arzûsundayız."

*) Fırat Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.

1) Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara, 1986, s. 48.

2) Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara, 1984, s. 59.

Şiiri öncelikle bu yapı kavramı doğrultusunda bölümlerine ayırılım :

1. Bölüm; Mekân ve şahıs kadrosunun tesbit edilerek şiirin tamamına hakim olacak zıtlıklar, çatışma ve kaçış temlerinin sezdirilmeğe çalışıldığı kısımdır.

2. Bölüm; Sühâ'nın,

"Bütün bu toprağa mensub olanların hâli" diye ikinci defa söze başladığı mısrayı tâkiben hayâl-hakikat çatışmasının had safhaya ulaştığı ve Pervin'in

"O ayrılık da niçin sanki... Cebreden var mı?" diye söze başlakığı mısraya kadar sürer.

3. Bölüm; Gelenler'in âdeta "hayâl" (= Sühâ)'i kovarak Pervin'i ellerinden aldıkları ve çatışmanın dramatik bir ayrılığa dönüştüğü son kısımdır.

Şiirin tamamı dikkate alındığında, 1. Bölüm'ü "çekirdek metin halkası"³ olarak kabul etmek mümkündür. Bu bölümde şâir, öncelikle mekânı tesbit eder. Burası alelâde bir "yer" değil, husûsî olarak seçilmiş ve pitoresk bir tarzda dikkatlere sunulmuş, mahrem bir tabiat köşesidir;

"Bulutlu bir semâ-yı nisân altında sâkin ve muattar bir çam ormanı... Geniş, uzun bir yol ki, döne döne güyâ araya araya mâi, durgun bir denizin leb-i reyyânı bî-pâyânını buluyor... Korunun biraz kuytu, biraz karanlık her noktası ya bir fikr-i mütecessîse melce-i tefekkür, ya iki rûh-ı mütehasîre mev'id-i telâkki... Herkes, her taraf, her şey sâkit... Kadın, erkek bâzan bir iki, birkaç vücûd ağır ağır yoldan geçerek ağaçlıkta kayboluyor... Sühâ ile Pervin yola yakın bir gölgelikte, birbirinin âgûş-ı iştîyâkında"

Tabiatı san'atın temel mazemesi olarak kullanma fikri, Avrupa parnasyenlerinden mülhem olmakla berâber, Tevfik Fikret'in mekânı dikkatlere sunuş tarzı bizi daha ziyâde onun üslubu üzerinde düşünmeye sevk eder.

Bir resim manzarası arzeden bu dekor, kaçış temini telkin eder bir câzibede anlatılır;

"Bulutlu bir semâ... sâkin ve muattar bir çam ormanı... durgun bir deniz... her noktası bir fikr-i mütecessîse melce-i tefekkür, iki rûh-ı mütehasîre mev'id-i telâkki... herkes, her yer, her şey sâkit..."

3) Şerif Aktaş, a.g.e., s. 59-61.

"orman sâkin", "deniz durgun", "her şey sâkit" bu ibâreler aynı zamanda mekâna statik bir karakter vermektedir. "herkes, her taraf, her şey sâkit" söz grubu, ses ve mânâ itibâriyle, sükûnun tedricî bir gelişmeyle etrafı kaplaması imajını uyandırır. Acaba "her şey" gerçekten "sâkit" midir, yoksa

"Melâli çehre-i eşyâya pek yaraştırırım"

mısraındaki gibi, şâir, onu, olmasını istediği bir tarzda mı tasvir etmiştir? Bu mevzû doğrudan üslûp problemiyle alâkalıdır. Kişinin dış dünyayı tasavvur ediş şekli, onun mizacından kaynaklanır. Fransız düşünür Buffon'un "üslûp aynıyla insandır"⁴ sözü bu durumun, ifâde bulmuş en güzel şeklidir. Bu terkipte ayrıca "küll söylenip cüz" kaştedilmekte"⁵dir. Böylece şâir, teferruattan kurtulma arzusunda olduğunu sezdiriyor. Daha çok muğlak ifâdeler için kullanılan ve "ipucu-aracı ibâreler"⁶ olarak adlandıracağımız "biraz, her, bazan, bir iki, birkaç, herkes, her şey" gibi söz grupları bu arzunun varlığını destekler mahiyettedir.

Yoldan geçen insanlar için "vücûd" kelimesinin kullanılması daha ilk planda, beden ve ruhtan mürekkep insanın ikiye ayrıldığını gösterir. Bu ayrılık şiirin ana teması olan "çatışma" hadisesine de zemin hazırlar. O halde "vücûd" kelimesini, merkezi fonksiyonla yüklü "anahtar kelimeler"⁷ grubuna alabiliriz.

Bu anahtar kelime yerine daha başka stilistik varyantlarını bulup koymak mümkündür. Meselâ, 'birkaç kişi, bir grup insan, bir grup genç, kumru gibi sevişen çift... vb.' ifâdenin, hâlin gereğine daha uygun olmasını sağlayacak bu ve buna benzer varyantlar kullanılabilir. Fakat husûsiyle "vücûd kelimesinin seçilmesi, Sühâ'nın gözüyle tabiatı tasvir eden şâir'in, 'toprağa bağlı olanlar'a karşı menfî tavrını sezdirir. Yani bu kelime, kullanan kişinin niyetiyle ilgili bir değer taşımaktadır⁸.

Ayrıca "vücûd" kelimesinin "kaybolmak" fiiline raptedilmesi, bu tavrı daha açık bir şekilde ifâde eder. "kayboluyor" kelimesi yerine 'ârâm ediyor, eğleniyor, sevişiyor, süzülüp akıp gidiyor... vb.' fiiller kullanılmış olsaydı; anlatıcının, insanın varlığına karşı daha saygılı bir tavır içinde olduğunu düşünecektik. Hayatın, dünyanın ve insan varlığının marazî bir problem olarak karşımıza çıkması, Akif, Paşa'ya kadar eski edebiyatımızda pek görülmez. Çünkü bütün hayata olduğu gibi, edebiyata da damgasını vuran islâmî düşünce; insanı, kâinatın en şerefli mahlûku olarak görür. Ona, bu mukaddes değer nisbetinde ulaşmaya çalışır. Kur'ân-ı Kerim'deki muhtelif âyetlerde;

4) Recâizade Mahmut Ekrem, *Ta'lim-i Edebiyat*, İstanbul, 1330, s. 61.

5) M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Ankara, 1980, s. 170.

6) Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, s. 61.

7) a.g.e., s. 61.

8) Şerif Aktaş, *Edebiyatta Uslup ve Problemleri*, s. 73.

"Andolsun ki, biz insanoğullarını şerefli kıldık... yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık..."

(İsrâ Suresi, 17/70)

"Biz insanı en güzel şekilde yarattık."

(Tîn Sûresi, 95/4)

"Yerde olanların hepsini sizin için yaratan O'dur"

(Bakara Sûresi, 2/29)

görüldüğü gibi, Tanrı'nın güzelliklerine ve kemâline halife kıldığı insan mefhûmu ve onu çevreleyen şartları, hep bu kutlu mesaj direktifinde telakkî edilmiştir. Bedbinliğe ve karamsarlığa asla yer yoktur. Nitekim Yûnus Emre, bütün kâinata bu ilâhî mesajın sıcaklığını giydirmeye çalışır ;

"Gelin tanışık idelim, işin kolayın tutalım
Sevelim, sevillelim dünya kimseye kalmaz

*** **

"Elif okuduk ötürü, pazar eyledik götürü
Yaratılmışı hoş görürüz, yaratandan ötürü" derken

Mevlâna, yine aynı heyecanla kollarını bütün insanlığa açar;

"Bâzâ bâzâ her ân çi hestî bâzâ"

.....

(Gel, gel, ne olursan ol yine gel; kâfir, Mecûsî ve putperest isen de gel!
Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir, tövbeni yüz defa bozmuş
olsan bile yine gel!..) der.

Bu yüksek telakkî tarzı, Şeyh Gâlip'te mânâlandırmanın doruğuna ulaşır ;

"Ey dil, ey dil neye bu rütbede pür-gâmsın sen
Gerçi virâne isen genc-i matalımsın sen

.....

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüme-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen"

Oysa Tevfik Fikret, diğer şiiirlerinde de görüldüğü gibi, insanı ve hayatı, marazî - kötümser bir mizaçla seyretmektedir. Bu yüzden kendisini boşlukta hisseder. İnanmak İhtiyâcı adlı şiirinde;

"Bütün boşluk; Zemin boş, âsumân boş, kalb ü vîcdân boş:

Tutunmak isterim, bir nokta yok pîş-i hasârımda."

diyerek, bedbin fakat telaşlı bir arayış içinde olduğunu sezdirir. Bu arayış, O'nu Gayyâ-yı Vücûd'taki, hayattan ve insan varlığından tiksınme-nefret etme derecesine indirir ;

"İşte gayyâ-yı vücud, işte o zulmet, o bataklık;
Beşerin işte pür - ümmid ü heves, müstağrak,
Ka'r-ı târında şînâh ettiği girdâb-ı üfûl!

Rûh-ı sâfî şeb-i âmâkına ettikçe nüzûl
Çırpınır gayz ü teneffürle; fakat bî - ârâm
Edecektir bu nüzûlünde ebedlerle devâm."

(Servet-i Fünûn mec. N. 421, 23 Mart - 1315/1899)

Tanzimat'la berâber, eski medeniyetimizin hayat menbâından uzaklaşma ve müesseselerine karşı yabancılaşma eğiliminin arttığını görürüz. Böylece insanımız, zaman - inanç ve dehâ süzgecinden geçerek herşeyin bir zevk hâline sokulduğu yaşama biçiminden, değer telâkkîlerinden uzaklaştıkça, kuru ve yavan bir hayatın mânâsız boşluğuna düşer. Güzellik, aşk ve mânâ kainatıyla hayat arasındaki râbîta koptuğundan, bu yüksek duygularla hayatın imtizâcî sağlanamaz. Öyle sanıyoruz ki, Tevfik Fikret ve neslinin dramı, böyle bir hayatı yaşama zorunda kalmalarından ve bu zorunluluğun ileride topyekûn bir medeniyet buhranına dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Şâirin, insan için "vücûd" kelimesini kullanması ve bu ibâreyi "kayboluyor" fiiline bağlaması, bize bu tavrı sezdirmektedir.

Daha sonra kaba ve kesin çizgilerle Sühâ'nın tasviri yapılır; açık sarı, uzun, tarmâr saçlı, solgun benizli ve fırtınalı bir ruh hâleti içinde bu delikanlı, "ağlar gibi bakan mâî gözlerini dalların arasından karlı bir şâhika gibi görünen bulut parçasına dikmiş"tir. Edebiyatımıza ve insanımıza gerek mizaç ve gerekse fizyolojik yapı itibarıyla yabancı olan bu tip; şiirde, Servet-i Fünûn neslini sembolize eder.

Sühâ, söze "uzak" kelimesiyle başlar. Bu kelime daha ilk anda şiirin tamamına gizlenmiş olan 'ötelere arzusu'nun varlığını hissettirir. Sühâ, bir masal atmosferi içinde bulutlara ve öte âlemlere uçmayı arzu etmektedir. Mekân tasvirinde görülen statik karakter, bu uçuş arzusuna da hakimdir. Nitekim Sühâ, ötelere işaret ederek,

"Anif-i sadme-i gulânesiyle bir kuvvet
Dururken öyle, habersizce, sanki bî - hareket,
Alıp götürse bizi...' der:

Pervin için "esmer", "mütebessim", "câzibe-i hüsn", "meyyâl-i huzûz bir vücud" ibareleri kullanılır. O, yaşadığı âlemin güzelliklerini görmek istemeyen, solgun çehreli âşığıyla alay eder. Ötelere uçup gitmeyi "şâirâne bir hülya", yani fantazi olarak değerlendirir.

Sühâ'yı tavsif etmekle görevli "müstağrak..., mâi..., çîn-i infial... ağlayan..." kelimeleri ile, Pervin için kullanılan; "esmer... mütebessim, hazza meyyâl..." ibareleri mukayese edildiğinde, çatışma hadisesinin üzerine kurulduğu zıtlık kavramı, daha net bir şekilde dikkatlere sunulmuş olur. Zâten şâir, manzumenin başına "hayal hakikat" ibârelerini koymuştur. Sühâ (mâi = hayâl) ve Pervin (esmer = hakikat) ismi de bu temi sembolize eden, allegorik bir yapı arz etmektedir.

Bilindiği gibi hayâl - hakikat çatışması, Servet-i Fünun neslinin ısrarla üzerinde durduğu bir mevzûdur. Hâlî Ziyâ'nın en önemli romanlarından birine "Mâi ve Siyâh" adını vermesi böyle bir anlayışın tezâhürü kabul edilir.⁹

Ayrıca Sühâ ve Pervin'in bakışlarını anlatmakla görevli cümleler, şiirin espirisine nüfuz etmemizi sağlayacak ipucu ibâreler olarak incelenebilir;

Sühâ için,

"ağlar gibi bakan mâi gözlerini dalların arasından
karlı bir şâhika gibi görünen bulut parçasına dikmiş..."

Pervin için,

"... parlak, mütebessim, enzâr-ı tehekkümünü âşığının çehresine serpe-
rek"

Görüldüğü gibi Sühânın hareket yönünü temsil eden bakışları da, arzuları gibi ötelere yönelik olup, mekanla özdeşleşmiş durumdadır. "bak-" fiiline getirilen "-an" partisibi ve "dirmek" fiilinin ait olduğu bağlam içindeki yeri, bu fiillerin hareket fonksiyonunu en aza indirmekte, pasifize etmektedir.

Pervin'in bakışlarını anlatan cümlede fiiller; "parlaklık" canlılık ve enerjik oluşun ifadesidir. "mütebessim", "enzâr-ı tehekküm" ibareleri ise, bir durum değerlendirmesi sonucundaki tavrı belirler. Ayrıca bu ibarelerin "serpmek" fiiline raptedilmesi, Pervin'e aktif bir şahsiyet kazandırır. Buradaki hâliyle 'serpmek' fiili, "dil'in genel kullanım sınırlarından bir sapma"¹⁰ hâdisesini düşündürür. Acaba bu kelime, tahsis edildiği manâya tam olarak delâlet ediyor mu? Hâlin gereğine uygun mudur?¹¹ Normal şartlarda, hayır. Çünkü "serpmek", genelde, maddi olan herhangi bir şeyi, yukarıdan aşağı doğru dökmek, saçmak manâsındadır. Bu fiilde düzensizlik, başıboşluk ve nisbî oranda bir sürat söz konusudur; Tarlaya tohum serpilir, yangını söndürmek için üzerine su serpilir, gelinin başına çerez serpilir, yağmur ince ince serpmeye başlar... vb. Yukarıdaki söz grupları, serpmek fiilinin

9) Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret, Devir - Şahsiyet - Eser*, İstanbul, 1971, s. 28.

10) Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, s. 31.

11) M. Kaya Bilgegil, *a.g.e.*, s. 127.

"düz anlam"larını¹², yani standart ifâde imkânlarını gösterir. Aynı kelimenin, bu standart bünyeden muhtelif sapmaları gösteren "yüreğime su serptin, serpilip büyümüş... vb." gibi kullanımları da vardır. Fakat "bakmak" fiilinin yönünü ve vasfını belirtmek için daha çok kullanılan "yöneltti, dolaştırdı, gezdirdi, süzdü, çevirdi, göz attı, bir bakış baktı ki, ... vb." fiiller yerine "serpmek" fiilinin tercih edilmesi; sürekli bir dinamizm ifadesinin yanında Pervin'in "hayâl" karşısındaki menfî tavrını da belirler.

İnsan bakışlarının, bir namludan çıkan saçma tanaları gibi sevgiliye (veya muhataba) yöneltmesi-şâirin deyimiyle- "serpilmesi" tasavvuru, pek münâsip ve şâirane bir ifâde tarzı olmamakla beraber, bu bakışların altıda; anlaşılamazlık, kıymetsizlik hükmü, hırs, kin, nefret, küçümseme, hor görme gibi düşüncelerin varlığını sezdirmesi, tedâî ettirmesi bakımından önemlidir. Burada asıl "kelimenin söylem içinde kazandığı değerler"¹³ söz konusudur. Çünkü üslûp araştırma faaliyetlerinde amaç, "genel kullanımların ötesinde, metinde veya eserde ortaya çıkabilen bu değerler sistemini bulmaya yöneliktir"¹⁴.

Ayrıca "dikmek" fiili, hareketin yukarı, "serpmek" fiili de aşağı olan yönünü belirler. İnsan, ulvî saydığı her şeyi yükseklerde tasavvur eder. İslâmî inançta kendisine hiçbir mekân isnâd edilemeyen Allah için bile "yukarıda Allah var" terkibi pek sık kullanılır. Eski Altay kamları tanrıya dua ederken "yüksekte bulunan han tengere..." diye hitab ederler¹⁵. O halde Sühânın bakışları, şâirce ulvî sayılan bir gayeye yönelik olmalıdır. Zâten şâir, Ömr-i Muhayyel adlı şiirinde, göklere uçmakla, yeryüzündeki kötülüklerden, hayatın hây u hüyünden kurtulup huzura ereceğini tasavvû etmektedir;

"Hâkîlere bahşeyliyerek hâki siyâhı

Düşünde beyaz bir bulutun göklere âzim."

Bu bölümde sezdirilmeye çalışılarak diğer bölümlerde geliştirilen ana temalardan biri de; Sühâ'nın merhamet temi uyandıracak kadar güçsüz, zayıf ve hassas bir kişilikte olduğunu belirten "beyaz alnında dâimi bir çin-i infiâl ile ağlar gibi bakan mâî gözler.." söz grubunda ifâde imkânı bulur.. Batı orijinli bu tem, Rousseau'nun "insan bedenene ne kadar zayıf olursa, ruhen de o kadar güçlü olur"¹⁶ tezini hatırlatmaktadır. Görülüyor ki, şiirin yapısında kullanılan malzeme, mesajın muhtevasına uygun bir tarzda seçilerek tanzim edilmiştir.

İkinci Bölüm, çekirdek metin halkası olarak tahliline çalıştığımız birinci bölümü tamamlar nitelikte olup, çatışma ve kaçış temininin daha değişik ifâde kalıplarıyla, daha geniş bir şekilde dikkatlere sunulduğu kısımdır.

12) Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, s. 29.

13) a.g.e., s. 18.

14) a.g.e., s. 27.

15) Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara, 1972, s. 28.

16) J.J. Rousseau, *İtiraflar* (Çev. kenan Somer), İstanbul - 1975, s. 17.

Birinci bölümde olduğu gibi, bu bölümde de şiirin özüne nüfûz etmemizi sağlayacak "çekirdek, aracı, ipucu" fonksiyonlarında kelime ve ibâreler mevcuttur. Meselâ, şâirin rûhî durumunu, mizacını, ve bunlar üzerindeki Avrupaî tesirleri gösteren;

"Şu nazlı tıfl-ı semâvî kadar melûl olsa...
Melâli çehre-i eşyâya pek yaraştırırım,
.....
Hayâtı bence teessürdür eyliyen isbât,
.....
Ne isterim meselâ; Bî - hudûd bir meşcer,
Fakat ağaçları hep ser - şikeste, hep uryân;
İçinde bir derecik; bir şelâle - giryân;

3. Bölüm'den
Uzakta birbirimizden, uzakta her şeyden,
Uzakta benliğimizden de.
.....
Evet hakikati hülyâyâ hep fedâ ederim,
Zaman olur ki vücudumdan ayrılır giderim."

mısraları, şiirin mesajı hakkında "bilgi verici" (informant)¹⁷ unsurlar olarak kabul edebiliriz." tıfl-ı semâvî" terkibi, Yunan mitolojisindeki Eros'u hatırlatır. Eros "aşkın sabı yezdânı..., yaramaz bir çocuk, kanatlı, gayet güzel, masum, yaylar ve oklarla mücehhez, yaraladıkları ile eğlenmekten zevk alan, gayr-ı mesûl bir çocuk"-tur¹⁸.

Hayatı, dünyayı kötümser bir gözle seyretme, yaşamayı "hây u hûy-ı hayât" ve sonu nefrete varan bir anlayışla telakkî etmek de yine Avrupa'dan mülhem bir ifade tarzıdır. Rousseau'nun,

"Hâb-ı pür ıztıraptır bu hayât
Doğmuşuz ölmek üzre va-hayfâ
Var ise zerre kadar zevkiyâb
Anı da kahr-ı dehr eder efnâ
.....
Mahv u kem-nâm eyler bizi dünyâ
.....
Sıyrılıp rûh zulmet-i tenden
Süzülüp eyledikte 'azm-i vatan

17) Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, s. 43

18) İsmail Habib, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İstanbul, 1940, c. 1, s. 90

O zaman hallolur bu şüphe, bu zan
Bilinir hâsılı nedir, manâ¹⁹

bu şiiri ile Tefvik Fikret'in incelemeye çalıştığımız şiiri arasında, tema ve tasavvur bakımından çok büyük yakınlıklar vardır. Bilindiği gibi Rousseau'nun fikirleri, vülgarize olmuş şekliyle pek çok yerli ve yabancı eserde işlenmiştir. Bilhassa Rousseau'nun "Ahlaksızlığın ve çöküşün nedeni kent yaşayışına geçiştir"²⁰ şeklinde ifade bulan düşünceleri, romantik ve parnas ekole bağlı sanatçıları, insanı, tabiatı aramaya sevk eder. Meselâ, Türk edebiyatına da geniş ölçüde müessir olan, Bernardin ve Saint - Pierre'in Poul ve Virginie (1787) adlı romanı, Rousseau'ya ait düşüncelerin edebî imkanları nisbetinde ifâde bulmuş şeklidir. Sühâ ve Pervin, gerek isim olarak, gerekse şiirin işleniş tarzı ve tema bakımlarından bu romanı hatırlatmaktadır.

3. Bölümde, had safhaya varmış olan hayâl - hakikat çatışması, "hakikatin hülyaya fedâ" edilmemesi ve "şi're muğber" olunması yüzünden ayrılığa dönüşür" Dekoratif unsur durumundaki Kahramanlar'ın²¹, yani "gelenler" in vakaya iştirak etmeleri ve Pervin'i içlerine almalarıyla şiir son bulur.

Şiirde, aşırı hassasiyet (santimentalizm) belirten "ki, ve, evet..." gibi edatlarla, "ah, off," gibi ünlemlerin çokça kullanılması, Servet-i Fünûn edebiyatının hususiyetlerini gösterir²². Ayrıca Servet-i Fünûn ediplerinin, titizlikle üzerinde durdukları mevzûlardan biri olan "şekil mükemmeliyeti"ne, bu şiir örnek gösterilebilir. Aruz'un konuşma vezni olarak bilinen ve, daha çok manzum hikâyeler için kullanılan "me fâ i lün/fe i lâ tün/me fâ i lün/fe i lün" kalıbı, hemen hemen kusursuz sayılabilecek bir muvaffakiyetle tatbik edilmiştir. Böylece manzûme, âhenkli bir nesir parçası hâline gelmiştir.

SÜHÂ ve PERVİN

(Hayâl ve Hakikat)

"Bulutlu bir semâ-yı nisan altında, sâkin ve muattar bir çam ormanı... Geniş, uzun bir yol ki döne döne, güyâ araya araya mâi, durgun bir denizin leb-i reyyân-ı bı-pâyânını buluyor. Korunun biraz kuytu, biraz karanlık her noktası ya bir fikr-i mütecessise melce-i tefekkür, ya iki rûh-ı mütehassire mev'id-i telakkî... Herkes, her taraf, herşey sâkit... Kadın, erkek bâzan bir iki, birkaç vücûd ağır ağır yoldan

19) Recâizade Mahmut Ekrem, *Ta'lim-i Edebiyat*, İstanbul, 1330, s. 29-30

20) Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1983, s. 167.

21) Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, s. 139.

22) Orhan Okay, *Servet-i Finun Şiiri ve Seçilmiş Metinler*, (Atatürk Üniversitesi yy. Ders Notları No : 49) Erzurum - 1983, s. 11.

geçerek ağaçlıkta kayboluyor... Sühâ ile Pervin yola en yakın bir gölgelikte, birbirinin âğuş-ı iştiyâkında..."

İştiyâkında..."

SÜHÂ

"Müstâğrak esîrî bir tabiat... Açık sarı, uzun, târmâr saçlarının dağılıp örttüğü beyaz alnında dâimî bir çîn-i infîâl ile, ağlar gibi bakan mâî gözlerini dalların arasından karlı bir şâhika gibi görünen bulut parçasına dikmiş..."

Devâm ile:

-Uzak değil, şu küçük zirve-i sefîde kadar;
Şu parlayan tepecik yok mu?... Ah bir sarsar,
Anîf-i sadme-i gulânesiyle bir kuvvet,
Dururken öyle, habersizce, sanki bî-hareket
Alıp götürse bizi...

PERVİN

"Esmer ve nermîn câzibe-i hüsnüyle meyyâl-i
huzûz bir vücûd... Parlak, mütebessim enzâr-ı
âşıkının solgun çehresine serpererek:"

Şâirâne hülyânız;

Fakat niçin ? Bu maişet fenâ mı?..

SÜHÂ

Hos; yalnız

Bütün bu toprağa mensûb olanların hâli!
Ben isterim ki garâmın açınca şehbâli
Nihâyet olmasın artık fezâ-yı nüzhetime;
Ben isterim ki semâvî olan muhabbetime
Semâ kadar açık olsun hudûd-ı zevk-u emel;
Sizin şu elleriniz kıymetinde bir çift el;

"Parmaklarının ucunu tutup öper"

Bu eller işte... Bu nazik, bu penbe elleriniz
Hayâl-i rûhuma açsın derin, nihâyetsiz
Bir âsmân-ı müzehheb, bir âsmân-ı huzûz.

"Sokularak"

Vücudunuzda uçan nûr içinde ben mahfûz,
Bütün şu âleme gülmek... şeb-i taayüşde,
Şeb-i siyâh-ı taayüşde muztarib...

PERVİN

"Müteğafil"

- Müjde!

Bulutlar ayrılıyor... Oof, neydi kaç gündür

Güneş görünmedi hiç.

SÜHÂ

"Dudaklarında nezâketli bir tebebsüm
resmetmeğe çalışarak:"

- Emredin çıkar görünür!

"Sonra ciddî"

Ne söylüyordum? Evet, pîş-i nâzınızda sizin

Şu hây u hûy-ı hayâtı, bâîd bir denizin

Telâtumundaki mübhem sürûda benzeterek,

Onunla şöyle uzaktan, güzelce eğlenmek...

Bu en büyük emelimdir

"Daha ziyâde tekarrüple"

Bu en büyük emelim

Bugün siz olmazsanız bir hayal olur güzelim!

PERVİN

"Sühâ'nın titreyen ellerini ca'li bir
şefkatle sıkar."

Çocuk!...

SÜHÂ

Çocuk muyum?

"Mesûd ve meshûr"

Ah işte güldünüz; güldünüz;

Bugün hayatımı tecdid eden tenezzülünüz

İlel'ebed beni tıflane şâdgâm edecek

Bir iltifat-ı kaderdir...

PERVİN

Çocuksunuz gerçek!...

"Karşılarında son şuâ-ı şems ile tenevvüre
başlayan sehâbeleri işaret eder."

Bakın şu penbe bulutlarda bir edâ-yı visâl;

"Yeter çocukluğa râğbet!" diyor; hevâ-yı visâl

Sıcak deniz gibi etrâfımızda çalkalanıyor;

İçim tabiatı gördükçe böyle kısıkanıyor...

Niçin sevişmiyoruz?

SÜHÂ

"Müteaccip ve müteheyyiç"

Biz sevişmiyorsak eğer
Kalır gözümde sevişmek ile'ebed münker!
Sevişmekse bu, sevmekten ihtirâz edelim;
O çünkü pek hatar - engiz, o çünkü pek mü'lim
Bir ihtisâs olacak; ben tahammül eyleyemem

"tevakkuftan sonra"

Fakat niçin bu gizli şikâyet, bu gizli sitem?
Sevişmek... Bana izâh edin şu nükteli siz;
Sevişmek... müteeffir mi yani?

PERVİN

- Yok, hissiz;

Biraz harareti eksik bahar-ı aşkımızın.
Bizim muhabbetimiz bir çocuk ki hep dalgın;
Değil mi?

"Gözlerini kırparak bütün kadınlığıyla:"

Hep müteenni... Biraz acûl olsa!

SÜHÂ

"Nazarıyla gökte küçük bir bulutun
âhaste cevelânını takib eder."

Şu nazlı tıfl-ı semâvî kadar melûl olsa...
Melâli çehre-i eşyâya pek yaraştırırım,
Menâzırımda hazin bir hayâl araştıtırırım.
Denir ki hüzn ile rûhumda bir karâbet var;
"Mütefelsif"

Pek âşikâre, bu bir hastalık; fakat ne zarar!
Hayatı bence teessürdür eyliyen isbat,
Taayün eyleyemez nevm içinde reng-i hayât.

"Birden tahavvülle"

Fakat bilir misiniz? Ben hakikaten mübrim
Bir ihtiyâc-ı teessürle dâima severim;
Emellerimde soluk bir hazan tezehhür eder.
Ne isterim meselâ : Bî-hudûd bir meşcer,
Fakat ağaçları hep ser - şikeste, hep uryân;
İçinde bir derecik, bir şelâle-i giryân;
Yosunlarında, uçan kuşlarında, her şeyde
Tekattür etmeli âvâre mest ü lerzende
Bir ibtika-yı hazânîşi aşk-ı sehhârın...

"Mağlûb-ı hayâl... Yavaş yavaş kendisinden uzaklaşan ma'sukasına doğru tehâllükle:"

Sizinle ben o mükedder, o solgun eşcârın
Adım adım uzanan ra'se-i zılâlinde
Birer hayâlet-i pûşîde çehre hâlinde
Gezip dolaşmalıyız: nâgehan bu esnâda
Güneş grûb ederek, tâ uzakta, tenhada
Fısıldaşan iki serv-i siyâha son leme'ât
Sükûn içinde verirken bir ısfırâr-ı memât,
Yavaş yavaş azalan tâb-ı tal'atiyle kamer
Çıkıp görünmeli bir hasta kız gibi muğber.
Semâ dalar o zaman bir perili rüyâya,
Serer zemine ağaçlar sedefli bir sâye;
Ufukta nâir ü nâim sitâreler görünür,
Leb-i tabiata bir bûse-i hafî sürünür;
Vücuda öyle rehâvet gelir ki yerde bile
Yürür kıyâs olunur bir kanat temâsıyla.
Bu sâyezâr-ı serâirde böyle yapayalnız
Yürür, yürür - yürüyorken habersiz ayrılırız.

PERVİN

"İpek örtüsünü saçaklarıyla meşgûl parmaklarını çıtlatarak:"
O ayrılış da niçin sanki... Cebreden var mı?
"Bir dalın üzerinde bir çift kumru gösterir"
Bakın bu kuşlara, ayrılmak istiyorlar mı?
Bütün cihan kavuşurken...

"Bundan sonra Pervin hep Sühâ'yı bırakarak
yoldan geçenlerle iştigâl eder: Bakanlara
güler; birçokları karşısında dolaşmağa başlarlar;
Pervin onlarla eğlenir."

SÜHÂ

Evet biz ayrılırız;
Ve hep cihandan uzak, ayrı, bir zaman kalırız.
Bu iftirâkı, bunun telhî-i lezizini siz
Tahayyül etmeğe bilmem ki muktedir misiniz?
"Tarif eder."
Uzakta birbirimizden, uzakta her şeyden,
Uzakta benliğimizden de.. Ah, rûhun ben
Bu inceliklerinin karşısında gaşyoluyorum;

Bu incelikleri teşrih eder, neler bulurum.
Sizin de böyledir elbet hayâl-i sevdânız,
Değil mi, sevgili?

PERVİN

"Soğuk"

- Pek şâirâne hulyânız!

SÜHÂ

"Samimi bir itiraf ile"

Evet hakikati hulyâya hep fedâ ederim
Zaman olur ki vücudumdan ayrılır giderim...
Bu hastalık beni bir tıfl iken tutup ezdi,
Zaman olurdu ki fikrim tahammül etmezdi.
Fakat ne olsa budur en safâlı eğlencem,
Geçer bütün bütün esrâr içinde bazı gecem...
Deminki levhâyı siz şimdi bir hayâl ediniz:
Bütün o vahşet-i giryan içinde biz, ikimiz
Uzaklaşıp gidiyorken, yosunlu bir kabrin
Başında birleşerek... Ah o kabır, o kabır-i hazîn;
Benim bekâret-i rûhumdur onda nâim olan!
O nâim-i ebedînîn sükûn-ı hâbından
Bir ihtizâr-ı nihânı duyar, teheyhüc eder,
Ve ağlarız... Bu coşan girye-i huzûr - âver,
Benimçün işte budur aşka en güzel timsâl,
Gözümde bundan ibârettir işte aşk-ı visâl!
Sizin de öyledir elbet hayâl-i sevdânız,
Değil mi, rûhum?

PERVİN

"Erkek, kadın, şevk - engîz terennümleriyle yaklaşan
birkaç yabancıya meclûb ve muhteris gülümser;
sonra Sühâ'ya dönerek, bârid ve mütehekkim:"

- Evet şâirâne hulyânız;

Fakat ne çâre ki ben şimdi şî're muğberim...

GELENLER

"Mest ü münhemik... Bir âğûş-ı telâkki gibi açılıp
kapanarak, Pervin'e:"

- Güzel çocuk bize gelmez misin?

PERVİN

"İsticâl eder... Câmîd bir kitle-i tahayyür
hâlinde bakakalan Sühâ'yı bîgâne bir nazar
altında ezerek koşar."

- Şitâb ederim!

(Servet-i Fünûn mec. 1313/1897, N. 341)

(Rübâb-ı Şikeste, İstanbul - 1327, s. 5)

BİBLİYOGRAFYA

- 1— Aktaş, Ş. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik Yayınları, Ankara, 144 (1984)
- 2— Aktaş, Ş., *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ak-Çağ Yayınları, Ankara, 159 (1986)
- 3— Bilgegil, M.K. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları; 571 Sevinç Matbaası, Ankara, XX+362 (1980)
- 4— Ekrem, R.M., *Talim-i Edebiyat*, İstanbul, 1330
- 5— Habip, İ., *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, (Garpdan Tercümeler, 2. cild) Remzi Kitabevi, İstanbul, 636 (1941)
- 6— Hançerlioğlu, O., *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 502+10 (1983)
- 7— İnan, A., *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları; VII. Dizi - Sa. 24b, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 229 - 12 (1986)
- 8— Kaplan, M., *Tevfik Fikret Devir - Şahsiyet - Eser*, Bilmen Basımevi, İstanbul, VIII+271 (1971)
- 9— Okay, O., *Servet-i Fünun Şiiri ve Seçilmiş Metinler*, Atatürk Üniversitesi Yayınları Edebiyat Bölümü Ders Notları; 49, Erzurum, 59 (1983)
- 10— Rousseau, J.J., *İtirafılar*, (Çeviren; Kenan Somer) Remzi Kitabevi, İstanbul, 275 (1975)